

بررسی تطبیقی آراء تربیتی کانت و ابن سینا

ترجمه:

اسلام غفاری

۱۳۹۶

سرشناسه	: غفاری، اسلام، ۱۳۶۰.
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی تطبیقی آراء تربیتی کانت و ابن سینا/اسلام، غفاری
مشخصات نشر	: ایلام: جوهر حیات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۲ ص.
شابک	: ۹-۳۱-۸۷۰۰-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. -- معلومات -- آموزش و پرورش
موضوع	Kant, Immanuel -- Knowledge -- Education
موضوع	ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ ق. -- معلومات -- آموزش و پرورش
موضوع	: تطبیقی آموزش
موضوع	: Comparative education
رده بندی کنگره	: ۱۲۹۶۳۱۰۹ / ۱۸۴۷
رده بندی دیویی	: ۱۹۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۰۰۳۳۷۹

بررسی تطبیقی آراء تربیتی کانت و ابن سینا

مؤلف	: اسلام غفاری
ناشر	: جوهر حیات
طراح جلد	: لیلی دهبالایی
صفحه آرایی	: سجاد حاتم
نوبت چاپ	: اول - ۱۳۹۶
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه
شابک	: ۹-۳۱-۸۷۰۰-۶۰۰-۹۷۸
قیمت	: ۲۰۰۰۰ تومان

نشانی: ایلام، بلوار دانشجو، روبروی دانشگاه پیام نور، مجتمع تجاری آریان، انتشارات جوهر حیات
 تلفن: ۰۸۴۳ (۲۲۳۲۲۰۴) همراه: ۰۹۱۸۳۴۲۱۹۵۱

تقدیم به:

پیشگاه قطب عالم امکان، بهانه هستی گیتی، حضرت حجه^۱ ابن الحسن العسکری (روحی و ارواح العالمین لتراب مقدمه الفداء) که در تعظیم و تکریم جایگاه آن بزرگوار حضرت امام محمد باقر (سلام الله علیه) فرموده اند: «لَوْ أَنَّ الْإِمَامَ رُفِعَ مِنَ الْأَرْضِ سَاعَةً لَمَاجَتْ بِأَهْلِهَا كَمَا يُمُوجُ الْبَحْرُ بِأَهْلِهِ؛ اگر برای لحظه ای وجود امام از زمین برداشته شود، زمین ساکنان خود را چنان درهم و پریشان می کند که دریا، ساکنانش را». باشد که هدایت ها و ادعیه زاکیه آن عزیز قلب های همه شیفتگان، ارادتمندان و منتظران واقعی را به انوار تابناک معرفت الهی منور فرماید.

و همچنین تقدیم می نمایم به والدین و استادان عزیز و بزرگوارم جناب آقای دکتر محمد منافزاد و جناب آقای دکتر مجید واحدی و هر آن کس که با علم، ایمان خالص و عمل صالح می اندیشد و آراء فلسفی و تربیتی صحیح را به جامعه ارائه می نماید. تا اینکه با استعانت از خدای قادر متعال جوامع انسانی را به فضایل و مکام دال اخلاقی بکشاند و به استقرار کامل عدالت در عالم کمک نماید.

۱. القاب شریف امام زمان (ع) مهدی رخا و شَقَر و حجت و صاحب است. نول - بقیه الله - روایت شده که چون آن حضرت خروج کند پشت کند. آیه کند) که ... و اول چیزی که نکلم می فرماید این آیه است: «بَقِيَ اللهُ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» (سوره هود، آیه ۱۰۸) آنگاه می فرماید منم بقیه الله و حجت او و خلیفه او بر شما پس سلام نمی کند بر او سلام کننده ای مگر آنکه می گوید: «السلام علیک یا بقیه الله فی ارضه؛ منتظر - یعنی انتظار برده شده که همه خلائق منتظر مقدم مبارک اویند. قائم - یعنی بر پا شونده در فرمان حق تعالی. چه آن حضرت ... در سب و روز مهیای فرمان الهی است که به محض اشاره ظهور فرماید:

از ابو حمزه ثمالی روایت شده است که گفت سوال کردم از امام محمد باقر (ع) که این رسول الله آیا همه شما قائم به حق نیستید؟ فرمود بلی همه قائم به حقیق. گفتیم پس چگونه حضرت ... (ع) را قائم نامیدند؟ فرمود که چون جدم حضرت امام حسین (ع) شهید شد ملائکه در درگاه الهی صدا زدند: «یا ربنا بلند کردند و گفتند ای خداوند و سید ما آیا غافل می شوی از قتل برگزیده خود و فرزند پیغمبر پسندیده خود و بهترین خلق خود؟ پس حق تعالی وحی کرد به سوی ایشان که ای ملائکه من قرار گیرید، قسم به عزت و جلال خود که هر آینه انتقام خواهم کشید از ایشان هر چند بعد از زمانها باشد، پس حق تعالی حجابها را برداشت و نور امامان از فرزندان حسین (ع) را به ایشان نمود و ملائکه به آن شاد شدند پس یکی از آن انوار را دیدند که در میان آنها ایستاده بود و به نماز مشغول بود حق تعالی فرمود که با این ایستاده از ایشان انتقام خواهم کشید.

در کتاب «کمال الدین» روایت شده است از جناب باقر (ع) که فرمود در آیه شریفه: «اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا» (سوره حدید، آیه ۱۷)، یعنی بدانید که خدای تعالی زنده می کند زمین را بعد از مردنش؛ فرمود: خداوند زنده می کند به سبب قائم (ع) زمین را بعد از مردنش به سبب کفر اهلس و کافر مرده است. و به روایت شیخ طوسی در آیه مذکور خداوند اصلاح می کند زمین را به قائم آل محمد (ع) بعد از مردنش یعنی بعد از جور اهل مملکتش. (استادی، ۱۳۸۴، ص ۷۵۵-۷۵۳)

تقدیر و تشکر

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى أَشْرَفِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ سَيِّمًا خَاتَمِهِمْ وَأَفْضَلِهِمْ، مَبْدِنَا وَمَوْلَانَا وَطَبِيبِ قُلُوبِنَا وَحَبِيبِ إِلَهِ الْعَالَمِينَ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَلَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ.

رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا^۱

شکر بی پایان بر نعمتها والای بی انتهایش که زبان و قلم از گفتن و نوشتن و احصای آن عاجز و ناتوان است و بر این ناتوانی، آیه شریفه گواه که و قَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشُّكْرُ^۲

از دست و زبان که بیاید کز عهده شکرش بدر آید

بنده همای که ز تقصیر خویش عذر بدرگاه خدای آورد

ورنه سزاوار خداوندش کس نتواند که به جای آورد^۳

خداوند متعال را شاکر گزیدم که این بنده ناچیز را به راه علم آموزی و معرفت اندوزی و هماهنگ نمودن علم با ایمان و عمل صالح هدایت فرمود و امکانات بی شمار تحصیل علم، از صحت و سلامتی گرفته تا معلمان و استادان ارجمند را برای این دانش آموز بی مقدار فراهم آورد.

از اعضای خانواده، به ویژه والدین عزیز که در راه علم آموزی این عضو خانواده، متحمل مرارت‌ها و مشقت‌های فراوان شده‌اند، سپاسگزارم.

از معلمان عزیزم، از سال‌های ابتدایی گرفته تا مراحل عالی دانشگاه که خوشه چین خرمن معرفت آنها بوده‌ام، تشکر می‌نمایم.

در تدوین این اثر از راهنمایی‌های استادان عزیز و بزرگوارم، جناب آقای دکتر محمد منافزاده و جناب آقای دکتر مجید واحدی (دام عزهما) بهره‌های وافری بردم که با مکارم و فضائل دینی اخلاقی مرا هدایت نمودند و زحمات بی دریغ ایشان را صمیمانه سپاس می‌گویم. خداوند متعال سعادت در و آخرت را برای این دو بزرگوار و سایر عزیزانی که به هر نحوی این حقیر را یاری نمودند عنایت فرماید.

همین‌طور بر خود لازم می‌دانم از همکاری مسئولان کتابخانه مرکزی دانشگاه پیام نور خوی و کتابخانه مرکزی تبریز و دانشگاه تبریز و دانشکده‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی، فلسفه و سایر دانشکده‌های این دانشگاه و سایر کتابخانه‌ها جهت به ثمر رسیدن این کتاب تشکر و قدردانی کنم.

^۱ آیه ۸۰ سوره اسراء

^۲ آیه ۱۳ سوره مبنأ

^۳ محمدعلی فروغی، گلستان سعدی (تصحیح)، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۶، ص ۲۸

پیشگفتار.....	۹
---------------	---

فصل اول: کلیات

مقدمه.....	۱۳
بیان مسئله.....	۱۴
تعاریف و ارکان و اصطلاحات.....	۲۰
۱- مطالعه تطبیقی.....	۲۰
۲- تربیت.....	۲۱
۳- اصول.....	۲۱
۵- اصول آموزش و پرورش.....	۲۲
۶- تربیت اخلاقی.....	۲۲
۷- تربیت اجتماعی.....	۲۵
۸- رشد.....	۲۶
۹- رشد شناختی.....	۲۷

فصل دوم: ادبیات نظری و پیشینه کانت و ابن سینا

بخش اول: ادبیات نظری.....	۳۱
۱- زندگینامه کانت.....	۳۱
۲- حیات علمی و فکری کانت.....	۳۲
۳- خصایل کانت.....	۳۵
۴- آثار کانت.....	۳۷
۵- تاثیر دیگر دانشمندان و فیلسوفان بر کانت.....	۴۱
۶- اوضاع اقتصادی - فرهنگی - سیاسی در قرن هجدهم.....	۴۲
۷- ویژگی های آموزش و پرورش در قرن هجدهم.....	۴۵

۴۹	۸-زندگی نامه ابن سینا
۵۴	۹- تألیفات ابن سینا
۶۰	۱۰- اوضاع سیاسی و فرهنگی ایران در قرن چهارم
۶۳	بخش دوم: پیشینه تحقیق
۶۳	۱- کتابها
۶۴	۲- پایان نامه ها
۶۹	۳- مقاله ها و نشریه ها
۷۸	۴- اینترنت

فصل سوم : روش تحقیق

۸۵	مقدمه
۸۵	۱-نوع تحقیق
۸۵	۲-روش تحقیق
۸۶	۳- روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۸۷	۴- جامعه آماری و تعداد نمونه
۸۷	۵- روش نمونه گیری
۸۷	۶- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل اطلاعات

۹۱	مقدمه
۹۳	- نظریات فلسفی ابن سینا
۹۵	۱- خدا
۹۹	۲- جهان هستی
۱۰۳	۳- انسان
۱۰۷	۴- شناخت
۱۱۳	- نظریات فلسفی کانت
۱۱۵	۱- خدا

۱۱۹	۲- جهان هستی
۱۱۹	۳- انسان
۱۲۴	۴- شناخت
۱۲۹	- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سوال اول
۱۷۶	- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سوال دوم
۲۲۴	- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سوال سوم
۲۵۰	اصول چهارده گانه تربیت اخلاقی از منظر کانت به اختصار عبارتند از
۲۶۳	- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سوال چهارم
۲۹۰	اصول و روشهای آموزش و پرورش از منظر کانت
۲۹۰	۱- اصل آزادی
۲۹۴	۲- اصل انضباط
۲۹۹	۳- اصل فعالیت (کار)
۳۰۲	۴- اصل هماهنگی
۳۰۴	۵- اصل تجربه
۳۰۷	- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سوال پنجم

فصل پنجم: پاسخ به سئوالات و نتیجه گیری و پیشنهاد

۳۱۷	مقدمه
۳۱۷	نتیجه مطالب
۳۱۷	- فلسفه از نظر ابن سینا
۳۲۱	- سوال اول تحقیق: نظر ابن سینا و کانت در مورد اهداف تربیت چگونه است؟
۳۲۴	- سوال دوم تحقیق: نظر ابن سینا و کانت در مورد رشد شناختی چیست؟
۳۲۷	- سوال سوم تحقیق: نظر ابن سینا و کانت در مورد تربیت اخلاقی و اجتماعی چیست؟
۳۳۸	اصول و روشهای آموزش و پرورش
۳۵۱	فهرست منابع
۳۵۹	فرهنگ واژه های انگلیسی و معادل های فارسی آن

پیشگفتار :

طبق فرمایش پیامبر اسلام (ص): كُلُّ أَمْرِ ذِي بَالٍ لَمْ يُذَكَّرْ فِيهِ بِاسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَمْرٌ

هر کار مهمی که بدون نام خداوند شروع شود، بی فرجام است.

ای نام تو بهترین سرآغاز بی نام تو نامه کی کنم باز

ای یاد تو مونس روانم جز نام تو نیست بر زبانم

هم قصه نانموده دانی هم نامه نانوشته خوانی

از ظلمت خود رهایی ده با نور خود آشناییم ده

انسان موجود پیچیده‌ای است که با حجم کوچکش دنیای بزرگی در او خلاصه گردیده است. این موجود پیچیده را از استی بطور کامل با کمک گرفتن از دیدگاه دین مبین اسلام، دانشمندان مسلمان و حتی علمای غربی مورد مطالعه و بررسی دقیق و عاقلانه‌ای قرار داد و از اجماع این دیدگاه‌ها، آراء تربیتی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و استخراج نمود و به این وسیله انسان‌های سالمی (جسمی و روحی) را تربیت و به سعادت، دنیا و آخرت رساند.

در این اثر محقق قصد داشته تا آراء تربیتی و فلسفی فیلسوف بزرگ جهان را مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار دهد تا یافته‌ها و نتایج مطلوبی را از این آراء بدست بیاورد و به نظام مقدس تربیتی-جمهوری اسلامی ایران- ارائه نماید.

این سینا (۳۷۰-۴۲۸ ق سده دهم و یازدهم میلادی) معروف به شیخ الرئیس بزرگترین فیلسوف و پزشک نامدار ایران و جهان اسلام در قرن چهارم است. آراء تربیتی با اهمیتی را بیان نموده است. وی اولین کسی است که در میان دانشمندان مسلمان درباره تعلیم و تربیت اظهار نظر کرده است و تعلیم و تربیت را به صورت جامع‌تر نگریسته است. توجه به آراء تربیتی ابن سینا، ماهیت تعلیم و تربیت از نظر وی عبارت است از: برنامه ریزی و فعالیت جامعه و فرد در جهت سلامت خانواده، رشد کودک و تدبیر شؤون اجتماعی برای وصول انسان به سعادت در دنیا و پس از مرگ. هدف تعلیم و تربیت از نظر ابن سینا عبارتند از: ایمان، اخلاق نیکو، عبادات پسندیده، تندرستی، سواد، پیشه و هنر هدف او تشکیل شخصیت کامل از حیث جسمی، عقلی و منش (اخلاق) و به دنبال آن آمادگی فرد برای زندگی در اجتماع از طریق شغلی که براساس استعدادهایش انتخاب می نماید. می باشد.

کانت (۱۷۲۴-۱۸۰۴) معروف به انسان به تمام و کمال اخلاقی بزرگترین فیلسوف نامدار آلمان در قرن هجدهم می باشد آراء تربیتی کانت شامل نکات ارزشمندی است که می توان در تربیت نسل جوان از آن مدد گرفت. نظام تربیتی وی مبتنی بر اخلاق است. در نظر کانت تربیت اخلاقی جایگاهی رفیع و منزلتی شامخ دارد. وی تربیت اخلاقی را ضامن بقا و سلامت جامعه می داند و از اینکه جامعه زمان او آنطور که باید و شاید به اخلاقیات پرداخته همراه با گلایه می گوید: عصر حاضر، عصر انضباط، فرهنگ و تمدن است اما تا عصر تربیت اخلاقی فاصله بسیار است. در نظر کانت تعلیم و تربیت مبتنی بر ایمان است و ایمان بسی ریشه دارتر و عمیق تر از علم است. هدف تربیت از نظر کانت عبارتند از تربیت جسمانی، پرورش ذهنی، آموزش فرهنگ، تربیت اخلاقی و تربیت عملی و همچنین ایمان به خدا و عادت نیک نیز در دیدگاه وی آمده است. رونق تحقیق از نوع تحلیلی - اسنادی استفاده شده است جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای می باشد. روش کار بدین صورت بوده که محقق اطلاعات مربوطه را جمع آوری کرد و پس از آنش برداری به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته است.

هدف کلی این اثر مطالعه و بررسی تطبیقی آراء تربیتی مطلوب دو فیلسوف و حکیم بزرگ جهان ابن سینا و کانت می باشد و معیار انتخاب باسنادگویی به سئوالات مربوط به نظرات هر دو اندیشمند در مورد اهداف آموزش و پرورش، رشد شناختی، تربیت اخلاقی و اجتماعی، اصول و روش های آموزش و پرورش و وجوه تمایز و تشابه آراء آنان می باشد. افکار این دو فیلسوف اگر چه در برخی اصول نزدیک به هم است اما در مواردی با هم فرق هایی نیز دارند که بایستی در نظام تربیتی مورد توجه قرار گیرند تا نسل جدید بطور سالم (جسمی و روحی) پرورش یابند و از افراط و تفریط دور شده و به عدالت ناب حرکت نماید و خانواده ها، مدارس و دانشگاهها و ... بتوانند با اصول و روشهای صحیح و جامع تربیتی با طبع و نقشه ای شریع، عقل و علم پسند به سوی اهداف عالی تربیتی حرکت نمایند.

کلمات کلیدی: بررسی تطبیقی / آراء تربیتی / ابن سینا / کانت .